

15. ГудУ. Дезорганизация семьи / У.Гуд // Семья как объект философского и социологического исследования. – М. 1972. – С.63.
16. Гаврилова Н.В. Нарушение функций семьи как объект социологического исследования / Н.В. Гаврилова // Семья как объект философского и социологического исследования. – М., 1977. – С.34.
17. Антонов А.И. Семья и время / А.И. Антонов // Вестник Московского гос. ун-та. Сер. 18. – 1997. – № 2. – С. 3-4.
18. Архангельский В.Н. К вопросу о семейной политике и социальной поддержке семьи в Российской Федерации / В.Н. Архангельский // Семья в России. – 1994. – № 1. – С. 115.
19. Мацковский М.С. Социология семьи. Проблемы и теории семей / Под ред. М.С. Мацковского. – М.: Просвещение, 2008. – 213 с.
20. Буленко Т.В. Тенденції розвитку української сім'ї та її проблеми на сучасному етапі / Т.В. Буленко // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д. – К., 2001. – т.3, ч.4. – С. 20-24.
21. Сысенко В.А. Супружеские конфликты / В.А. Сысенко. – М.: Финансы и статистика, 1989. – С.12-13.

The family is one of the most ancient and enduring social institutions. The development of industrial society, changes in the demographic structure, the transformation taking place in the social and political life, cause some changes in the lives of families. Urgent need of social psychology is the study of various negative aspects in the development of a social institution of the family. Regarding the concept of "problem family" there are different views are used to describe its various problematic concept, but one could argue that the family brings psychological tension.

Keywords: family, family problem, family functions, social institution, a small group.

УДК 159.922.27:301.15

Оксана Сенчук

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПОДРУЖНІХ СТОСУНКІВ

У статті йдеться про вплив міжособистісних стосунків у подружжі на процес особистісного зростання чоловіка і дружини, зміцнення стійкості до життєвих труднощів у процесі подружнього життя. Показано, що конструктивні подружні стосунки сприяють пізнанню сильних і слабких сторін шлюбних партнерів, допомагають зміцненню життєстійкості та відкривають шлях до реалізації особистісного потенціалу кожного.

Ключові слова: особистісна зрілість, пізнання себе, шлюб, життєстійкість, подружні стосунки.

Рух людини по шляху до особистісної зрілості є одним із провідних питань психології. Як відомо, на цей процес впливають різні обставини життя, а також значущі близькі, які супроводжують людину у повсякденному житті. Важливо розглянути можливості особистіс-

ного зростання у контексті подружніх стосунків, що є мало дослідженим у сучасній психологічній науці, проте потребує особливої уваги через велику кількість сімейних конфліктів та розлучень. Подружні стосунки творять певну атмосферу в сім'ї, яка сприяє розвитку особистості кожного, хто у ній перебуває, або пригнічує його індивідуальність. Налагодження конструктивних стосунків у подружжі сприятиме подоланню труднощів у моменти сімейних та особистісних криз.

Мета нашої статті – дослідити вплив на особистісне зростання подружніх стосунків між шлюбними партнерами, які будуються як акт доброї волі та усвідомленої згоди.

Потребу самоактуалізації А. Маслоу поставив на вершині потреб людини. К. Роджерс підтвердив, що кожна людина має здатність рухатися до зрілості. Г. Крайг, Д. Бокум зазначають, що розвиток людини триває протягом усього життя. Особливою ознакою зрілості Г. Крайг та Д. Бокум вважають здатність реагувати на зміни і пристосовуватися до нових умов [9, с. 561]. К. Роджерс, посилаючись на свій досвід, стверджує, що у людини є здатність і тенденція, якщо не явна, то потенційна, рухатися вперед до зрілості. У сприятливій психологічній атмосфері ця тенденція вивільняється і стає не потенційною, а актуальною. Це проявляється у здатності людини розуміти ті сторони свого життя і саму себе, які завдають їй біль і незадоволення. Це розуміння знаходить у підсвідомості досвід, який захований там з причини своєї загрозливої природи. Вивільнення тенденції до зрілості полягає в прагненні перебудувати свою особистість і своє ставлення до життя, зробивши його більш зрілим. Далі К. Роджерс підкреслює, що як би не назвати процес, – тенденцією до зростання, самоактуалізацією або рухом вперед, – це головна рушійна сила життя. Це прагнення "може бути наглухо зачиненим шарами іржавих психологічних захистів, воно може бути прихованим за хитрими фасадами, які заперечують його існування", але, на переконання К. Роджерса, воно присутнє в кожній людині і чекає відповідних умов, щоб проявити себе [16].

Людину слід розглядати як органічну частину соціального життя, – вважає Т.М. Титаренко, – як результат конструювання з боку соціального оточення та самоконструювання, що відбувається під впливом соціокультурних умов. Особистість є силою, що своєрідним чином об'єднує й організує окремі життєві епізоди, формуючи унікальне людське життя. Саморозвиток є способом її існування [19, с. 10]. Також ознакою зрілості вважають прийняття себе зі своїми обмеженнями, з неприємними складовими своєї особистості, які можна спокійно та конструктивно контролювати [8, с. 11].

Виділяють чотири основні компоненти особистісної зрілості: відповідальність, терпимість, саморозвиток та інтегративний компонент (позитивне мислення, позитивне ставлення до світу, що визначає позитивний погляд на світ) [18].

Отже, на розвиток особистості впливає соціальне середовище, культура, взаємини з оточенням та її власне прагнення розвиватися і досягати особистісної зрілості, а також уміння долати життєві перешкоди.

На шляху свого розвитку людина опирається на систему цінностей, яка визначає завдання й окреслює мету, до якої потрібно прагнути. Так, А. Маслоу зазначає, що стан буття поза системою цінностей є психопатогенним. Людській істоті, щоб жити і осягати життя, необхідні система координат, філософія життя, релігія (або заміник релігії). Це називається "когнітивною потребою в розумінні". Хвороби, джерелом яких є відсутність цінностей, називаються порізному – "втрата радощів життя", "моральний розлад", апатія, аморальність, безнадійність, цинізм і т. ін. – і цілком можуть перетворитися на хвороби фізичні. "В історичному плані, – продовжує далі А. Маслоу, – ми зараз живемо в період "міжцарства", коли всі зовні задані системи цінностей (політичні, економічні, релігійні тощо) виявилися помилковими і немає нічого "святого". Людина без утоми шукає те, що їй потрібно і чого у неї немає, і виявляє небезпечну готовність ухопитися за будь-яку надію, хорошу чи погану". А. Маслоу вважає "ліками від цієї хвороби обґрунтовану, практично застосовну систему істинно людських цінностей, у які можна вірити, і служінню яким можна себе присвятити" [11, с. 250].

Найвищого етапу морального розвитку, на думку Т.М.Титаренко, особистість досягає лише особистісною зрілістю. На цій сходинці людина стає відкритою для інших, вона не може не враховувати їхні інтереси, очікування, потреби. Людина відчуває себе активним суб'єктом, що приймає самостійні рішення, бере на себе відповідальність за все, що відбувається, прагне перетворювати себе відповідно до значущих цінностей [19, с. 17-18].

Дослідники вважають, що у дорослому віці людина живе тими установками, які сформувалися в той час, коли вона пізнавала світ і себе в ньому (Г. Крайг та Д. Бокум). Ставлення до навколишнього світу закладається у дитинстві. Дитяче розуміння себе тісно пов'язане з розумінням соціального світу. У дітей формується ряд ідеалів, вони вчаться оцінювати себе відносно того, якими, за їх уявленнями, вони повинні бути, переконані Г. Крайг та Д. Бокум. Часто самооцінка дитини є прямим відображенням ставлення до неї інших. Уявлення про те, якими нас бачать інші люди, є найважливішою сходинкою у розвитку самопізнання. Ранні установки можуть із часом ставати базовими елементами Я-концепції людини [9, с. 389].

У дорослому віці можливо переосмислити такі установки і вибудувати новий образ себе і світу, опираючись на життєвий досвід. Питання про пізнання людини, а в першу чергу себе самого піднімав ще Григорій Сковорода. Він вказував на поверховість знань як про себе, так про інших і прирівнював це із втратою: "А не розуміти себе

самого – це те ж таки, слово в слово, що згубити себе. Коли в твоїй хаті заховано скарб, а ти не знаєш, це все одно, слово в слово, що його нема. Отже, пізнати самого себе і відшукати себе самого і знайти людину – одне і те ж. Але ти себе не знаєш і не маєш у собі людини, в якій є очі й ніздрі, слух та інші відчуття, як же тоді можеш розуміти й знати свого друга, коли сам себе не розумієш і не маєш?" [17, с. 155].

Отже, людина має потенціал і потребу в особистісному зростанні й реалізації своїх здібностей. Як бачимо, особистісне зростання, пізнання і прийняття себе невіддільні для взаєморозуміння з іншими людьми, для задоволення важливої потреби, яку А. Маслоу називає прийняттям. Постає питання: як дорослі сформовані люди знаходять шлях до особистісного зростання у шлюбі та як вони можуть допомагати у зростанні один одному?

Шлюб Е. Гіденс визначає як суспільно визнаний і схвалений сексуальний союз між двома дорослими індивідами. Коли двоє людей одружуються, вони стають родичами одне одному; хоча шлюбний зв'язок поєднує взаєминами родичання набагато ширше коло людей. Батьки, брати, сестри та інші кровні родичі одного партнера стають родичами другого через шлюб" [4].

С.В. Діденко під шлюбом бачить "особливий процес зі своєю могутньою діалектикою, що розвивається між полюсами "індивідуальність – належність". Сила цієї команди з двох людей така велика і приваблива, що виникає спокуса пожертвувати своєю індивідуальністю і всиновити один одного, і тоді кожен стає батьком іншого, а за це в нагороду отримує можливість бути дитиною команди" [5, с. 225].

К. Вітакер порівнює шлюб із постійною психотерапією двох цілісних особистостей, із процесом зміни, в якому людина може віддати деякі свої особисті права, привілеї і здібності в обмін на можливість належати парі, більш сильній, ніж двоє людей поодиноці, парі, що дає кожному силу, необхідну для боротьби з соціальними і культурними структурами, які їх оточують. Це відбувається всупереч тріангуляції, коли кожен з подружжя проживає свої зв'язки з минулого – не тільки з біологічними батьками та родичами, а й з багатьма психологічними і психосоціальними спільнотами усього попереднього життя [3, с. 76-80].

Далі К. Вітакер зазначає, що зріла особистість обов'язково передбачає повагу до самостійності іншої особистості, визнання за нею права на цілісність і особливість. Вона не прагне використовувати іншого у своїх цілях, не робить спроб поневолити або принизити когось, вона готова зважати на його бажання і потреби, готова визнати його невід'ємне право на суверенітет і узгодити взаємини [там само].

Також К. Вітакер наголошує на тому, що у подружжі кожен символічно виражає сім'ю, звідки він пішов, і це, зрозуміло, потребує часу, щоб з'єднати два незалежні організми, що називаються родинами. У процесі об'єднання важливо стати спільнотою, де кожен поважає

право іншого бути особистістю, і в той же час присутні єдність, соціальна та психологічна цілісність. Тоді сім'ї допомагають кожному знайти терпіння до інакшості, силу єдності і свободу приєднуватися і відокремлюватися [там само].

Про терапевтичну функцію подружніх стосунків згадує В. Альбісетті. В основі такого процесу автор бачить прагнення пізнавати себе, приймати один одного такими, якими вони є, розуміти шлях до особистісного зростання свого партнера, а також сприяти один одному в цьому процесі. Досягнувши глибокого пізнання власної особистості, – на думку В. Альбісетті, – кожен з партнерів зможе шукати і виявляти свої устремління і надії щодо шлюбу і потім, наприклад, визнати, що вони перебільшені і нереалістичні, або що їх потрібно скеровувати у певне русло, узгоджуючи один з одним, і що в будь-якому разі їх слід розглядати як сферу своєї особистої відповідальності. Така робота дозволить очистити подружні стосунки від ілюзорних спонукань, позбавить подружжя від помилкового і марного почуття провини за те, що вони виявилися не в змозі забезпечити шлюбу якимсь міфічне щастя. Глибоке усвідомлення власних сподівань дає ідеальну основу для того, щоб побачити себе та іншого в істинному світлі, і стає відправною точкою для спільного зростання, при якому подружжя не перетворюють ні себе, ні партнера в предмет безперервної критики [1, с. 21]. К. Роджерс бачить у відвертому, ризикованому та уважному спілкуванні шанси на розвиток та розкріпачення стосунків [15, с. 257].

Т.М. Титаренко та Т.О. Ларіна також підкреслюють особливу роль спілкування в подружжі. На їх думку, в сім'ї краще уживаються не ті, хто змалку був найрозумнішим по всіх тестах, а ті, хто вмів спілкуватися, бачити партнера, відчувати його емоційний стан, передбачати можливі реакції у конфліктних ситуаціях [18].

Отже, у самому шлюбі закладено потенціал для розвитку особистості, але для цього потрібне бажання і воля обох рухатися в напрямку зростання та взаємної підтримки, долаючи перешкоди на шляху адаптації один до одного.

Первинна адаптація, – як зазначає Т.В. Андреева, – здійснюється в двох видах взаємовідносин: рольових і міжособистісних. Базовим для рольових відносин виступає уявлення про цілі подружнього союзу (приховані для свідомості), що виражають мотивацію подружжя. Загальна мотивація сімейного союзу включає в себе чотири провідні мотиви: господарсько-побутовий, морально-психологічний, сімейно-батьківський та інтимно-особистісний. Відповідно, необхідно узгодити спільні пріоритети подружжя, щоб поведінка одного з подружжя в його сімейній ролі не протиставлялася уявленням іншого, і навпаки [2, с. 106-107].

К. Роджерс вбачає у зрілій поведінці людини відхід від сліпого прагнення задовольнити будь-які очікування. Він не вважає, що очікування самі по собі "погані". Справді, людина може, зріло обмірко-

вуючи, вибрати такий спосіб дій, який їй пропонують інші. Але вона робить це тому, що вона так вибрала, а не тому, що цього чекають від неї інші. К. Роджерс спонукає відшукати власні цінності й будувати свій життєвий шлях [15, с. 257-258].

Отже, прагнення до особистісного зростання шлюбних партнерів потребує пошуку їх спільної життєвої позиції і стійкості та рішучості у розв'язанні життєвих завдань, які виникають протягом життя.

Праці С. К'єркегора "Страх і трепет", П. Тіліха "Мужність бути" спонукали багатьох науковців досліджувати тему страху жити, тривожності через пережиті складні життєві обставини або прагнення уникнути їх в майбутньому. Це впливає на життя і поведінку людини і формує певні установки. Останніми роками проблема розвитку особистості нерідко супроводжується темою подолання кризових станів, які вважаються неминучими на життєвій дорозі людини, і обговорюється серед зарубіжних і вітчизняних науковців. Дослідники знаходять причини невдач, тривог, переживань як в особистісних властивостях людини, у пережитому досвіді, так і в зовнішніх чинниках. Питання розглядається під різними смисловими значеннями: "локус контролю" (Дж. Роттер); "hardiness" (життєстійкість) (С. Мадді); "психологія переживання" (В.Ю. Василюк); "роль вчинку як творчої дії" (В.А. Роменець); "особистісний потенціал", "життєтворчість" (Д.О. Леонтьєв); "особистісний адаптаційний потенціал" (А.Г. Маклаков), "життєвий світ особистості" (Т.М. Титаренко).

С. Мадді зауважує, що особистість визначається набагато більшою мірою зворотним зв'язком з навколишнім світом, ніж вродженими якостями людини. Особистісну якість, яка мотивує людину перетворювати стресогенні життєві події називає "hardiness" (життєстійкість) [10].

Т.В. Наливайко аналізує дослідження С. Мадді і зазначає, що життєстійкість – властивість людини, високі резерви супротиву стресу, обумовлені особливою особистісною диспозицією людини. Особистісні диспозиції можуть впливати на процес самоопанування і бути механізмом, за допомогою якого особистість чинить буферний вплив на стартові події [12].

Hardiness включає три атитюди: прийняття на себе безумовних обов'язків (commitment), контроль (control), виклик (challenge). Перший веде до ідентифікації себе з наміром виконувати дію з її результатом стосовно себе, навколишнього світу і характеру взаємодії між ними. Вона дає силу і мотивує людину до реалізації лідерства, здорового способу думок і поведінки, дає можливість відчувати себе значущими і достатньо цінними, щоб повністю включитися у вирішення життєвих завдань, незважаючи на стресогенні фактори і зміни [там само].

"Hardy"-атитюд умовно названий "контролем" (control): людина почуває себе здатною панувати над обставинами і протистояти важким

моментом життя. Вона знижує їх значущість і зменшує психотравматичний ефект. Узагальнена позиція цілісного життя особи зумовлює сприйняття будь-якої стресової події не як удар долі, вплив неконтрольованих сил, але як природне явище, як результат дії інших людей. Особа впевнена, що будь-яку обставину можна так перелаштувати, що вона буде узгоджуватися з її життєвими планами, виявиться в чомусь їй корисною [12, с. 109].

Контроль мотивує до пошуку шляхів впливу на стресогенні зміни, на противагу впаданню в стан безпорадності і пасивності. Це поняття багато в чому схоже на поняття "локус контролю" Дж. Роттера, воно допомагає людині залишатися відкритою навколишньому середовищу і суспільству, полягає в сприйнятті особистістю подій життя як виклику, які дозволяють перетворити зміни в можливість [11, с. 106-117].

Третій компонент виклик (challenge): особа сприймає небезпеку як черговий поворот долі, який спонукає до безперервного зростання. Кризова подія переживається як стимул для розвитку [там само].

На думку Т.М. Титаренко та Т.О. Ларіної, зріле ставлення до складних ситуацій передбачає можливість тверезо, спокійно, терпляче сприймати себе завжди, і в часи везіння, удачі, натхнення, і в періоди застою, нудьги, втоми, і навіть в добу загибелі надій, краху найзаповітніших мрій і бажань. Люди, які мають позитивне ставлення до себе, як правило, досягають успіху і вважають саме свою життєстійкість його головною передумовою. Сильне бажання, емоційне збудження, підйом енергії, ріст відповідальності також підвищує життєстійкість [18].

Як зазначають психологи, особистість структурує зовнішній світ відповідно до внутрішнього зі своїми стереотипами, реакціями на те чи інше подразнення, своїми потребами захисту та комфорту. Стосунки людина будує залежно від свого життєвого світу. Нам дана лише власна психічна реальність, але ми вважаємо, судячи з поведінки і висловлювань інших людей, що вони теж відчувають почуття, думають, планують дії і здійснюють свої наміри, як і ми. Але їх поведінка іноді дуже відрізняється від нашої. Очевидно, у кожного з них є власний внутрішній світ, у чомусь не схожий на наш [14, с. 87].

Отже, у подружжі відбувається взаємодія двох різних внутрішніх світів, які розширюються і збагачуються, через повсякденні міжособистісні стосунки.

Проблематику подружніх стосунків, як стверджують М. Ніколс і Р. М. Шварц, почали досліджувати зарубіжні психологи ще в тридцяті роки минулого століття. Два найвпливовіші психотерапевтичні підходи ХХ століття – психоаналіз З. Фрейда і клієнт-центрована терапія К. Роджерса – засновані на припущенні, що психологічні проблеми виростають із нездорових взаємодій з іншими людьми і швидше за все їх можна вирішити шляхом встановлення довірчих

відносин між терапевтом і пацієнтом. Відкриття Фрейда звинуватили сім'ю спочатку в тому, що вона породжує мотиви для дитячих спокус, а потім в тому, що вона є агентом репресій культури [13, с. 21-22].

Саме тому психоаналіз З. Фрейда базується на роботі з клієнтом способом побудови довірливих відносин і можливістю клієнту самому знайти свою індивідуальну життєву дорогу. Виходячи з того, що психологічні проблеми особи спричинені невдалими взаєминами її найближчого оточення, клієнту потрібно відгородитися від усіх та знайти власний життєвий шлях [там само].

Далі науковці зауважують, що у 50-х роках виникає напрямок системної сімейної терапії, який надає перевагу роботі з сім'ями. Як вважають М. Ніколс і Р.М. Шварц, у сімейній терапії надихає ідея, яка полягає в тому, що, оскільки людська поведінка здебільшого є інтерактивною, найкращий підхід до проблем людей – допомагати їм змінювати способи їх інтеракцій [там само, 26].

Так, О.Я. Кляпець бачить неминучість кризових періодів у процесі особистісного зростання. Одним із чинників особистісного розвитку та самоздійснення членів родини є труднощі, які час від часу переживає будь-яка сім'я. Долаючи труднощі, особистість усвідомлює свої життєві домагання, тому складні ситуації можна розглядати як передумову постановки людиною життєвих завдань, завдяки яким вона стає спроможною брати на себе відповідальність за власне життя. Складні життєві обставини супроводжують особистісний розвиток як кожної людини, так і великі й малі групи, однією з яких є сім'я і подружжя зокрема. Іноді обставини детермінують кризові і стресові стани, зумовлюють складні переживання кожного члена родини. У такі кризові періоди сімейна структура стає нестійкою і нестабільною, а її члени змушені визнати необхідність перебудови сімейних відносин у зв'язку із зміною ситуації [7].

Деякі сімейні кризи, – далі зауважує О.Я. Кляпець, – є закономірними, нормативними, тому їх переживають усі сім'ї на певних етапах свого функціонування та розвитку. Інші сімейні кризи пов'язані із ситуативними сімейними подіями, що негативно впливають на психологічний стан сім'ї (ненормативні кризи). Як приклад можна привести ситуацію зради партнера чи важкої хвороби члена сім'ї. Ситуація невизначеності, коли старі патерни емоційного реагування і поведінки вже не спрацьовують, а нових ще не вироблено, висуває до сім'ї нові вимоги, і, щоб задовольнити їх, потрібні суттєва структурна перебудова та певний час. Криза успішно долається, коли сімейна система перебудовується відповідно до нових завдань і переходить на новий рівень функціонування, що неодмінно супроводжується особистісним зростанням членів родини [7, с. 91-92].

Висновки. До зрілості людина йде складним шляхом через пізнання себе, долаючи життєві труднощі. Конструктивні подружні стосунки сприяють пізнанню сильних і слабких сторін один одного,

допомагають зміцненню життєстійкості та відкривають шлях до реалізації особистісного потенціалу. На становлення особистості впливає соціальне середовище, культура, взаємини з оточенням, готовність вирішувати життєві завдання.

Характер подружніх стосунків, їх відкритість та діалогічність визначає шлях до особистісної зрілості, його спрямування та конфігурування. Можемо говорити про те, що життєстійкість партнерів можна розглядати як терапевтичний ресурс, що дозволяє подружжю разом рухатися по життєвому шляху. Таким чином, життєстійкість подружніх партнерів, рівень її сформованості може розглядатись як потенціал профілактики соматизації при будь-яких кризових ситуаціях – нормативних чи ненормативних.

1. *Альбісетти В.* Терапия супружеской любви / Валерио Альбісетти. М.: Паолине, 2001.
2. *Андреева Т.М.* Психология семьи: Учеб. пособие / Т.В. Андреева – СПб.: Речь, 2010. – 304 с.
3. *Витакер К.* Полночные размышления семейного терапевта (пер. с англ. М.И. Завалова) / Карл Витакер. – М.: Независимая фирма "Класс", 1998. – 208 с. – (Библиотека психологии и психотерапии).
4. *Гіденс Е.* Соціологія // Ентоні Гіденс. – К.: Основи, – 1999. – 726 с.
5. *Діденко С.В.* Психологія сексуальності та сексуальних стосунків: Навчальний посібник / С.В. Діденко. – К.: Арістей, 2003. – 312 с.
6. *Кляпець О.Я.* Роль життєвих завдань особистості в її сімейній самореалізації // Наукові студії із соціальної та політичної психології: збірник статей / Ольга Кляпець. – К.: АПН України Інститут соціальної та політичної психології, 2008. – С. 86 – 95. (Випуск 21 (24)).
7. *Коста Р.* І двоє стануть одним: Роздуми і пропозиції для підготовки до подружжя і життя в подружжі. / Розіна і Джіно Коста; пер. з італ. Л. Гайдуківського. – Львів: Свічадо, 1997. – 160 с.
8. *Крайг Г.* Психология развития / Грэйс Крайг, Дон Бокум – СПб.: Питер, 2005. – 940 с. – (Серия "Мастера психологии").
9. *Мадди Сальвадоре Р.* Смыслообразование в процессе принятия решений // Психол. журн. 2005. – № 6. – Т. 26. – С. 87-101.
10. *Маслоу А.* Мотивация и личность / Абрахам Маслоу; пер. с англ. А. М. Татлыбаевой. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
11. *Наливайко Т.В.* Исследование жизнестойкости и ее связей со свойствами личности: дис. канд. психол. наук: 19.00.05 / Татьяна Викторовна Наливайко– Челябинск, 2006. – 175 с.
12. *Николс М.* Семейная терапия. Концепция и методы / М. Николс, Р.М. Шварц (Пер. с англ. О. Очкур, А. Шишко). – М.: Эксмо, 2004. – 960 с.
13. *Психология: Учебник для гуманитарных вузов / под. общей редакцией В.Н. Дружинина. – СПб.: Питер, 2007. – 656 с. – (серия "Учебник нового века").*
14. *Роджерс К.* Психология супружеских отношений. Возможные альтернативы / Карл Роджерс; пер. с англ. В. Гаврилова – М.: Эксмо, 2002. — 288 с. (Серия "Психология для всех").
15. *Роджерс К.* Становление личности. Взгляд на психотерапию / Карл Роджерс; пер. с англ. М. Золотник. – М.: ЭКСМО-Пресс. – 2001. – 416 с.
16. *Сковорода Г.* Твори: У 2-х томах. Том 1: Поезії. Байки. Трактати. Діалоги // Григорій Сковорода. – К.: Обереги, 2005. – 528 с.

17. Титаренко Т.М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. / Т.М. Титаренко, Т.О. Ларіна. – К. : Марич, 2009. – 76 с.
18. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості. Навч. посібник /Т.М. Титаренко. – К. : Каравела, 2013. (2-е вид.) – 362 с.

The article deals with the influence of interpersonal relationships in marriage on the process of personal growth of spouses, the strengthening of resilience to life's difficulties in the marriage. It is shown that constructive marital relations facilitate cognition of strengths and weaknesses between married partners, helping to strengthen the hardiness and open the way to the realization of personal potential of each partner.

Keywords: *personal maturity, self-knowledge, marriage, hardiness, marital relationship.*

УДК 159.923.2

Юлія Чаусова

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ЖИТТЄКОНСТРУЮВАННЯ В ЦИВІЛЬНИХ ВЗАЄМИНАХ ТА ОФІЦІЙНОМУ ШЛЮБІ

Проаналізовано основні соціально-конструктивістські положення стосовно процесу життєконструювання: розгортання в міжособистісній взаємодії, значущість культурного простору, мовна обумовленість. Виділено одинадцять квазіфункцій ненаративних компонентів в сімейних наративах: каузальне рефлексування, каналізація негативних почуттів, міжособистісна атракція та ін. Визначено, що в цивільних взаєминах життєконструювання відбувається в позитивному середовищі, але невпевнено та недостатньо відповідально, а в офіційному шлюбі воно набуває більшої цілеспрямованості та діалогічності, проте втрачається легкість.

Ключові слова: *наратив, сімейне життєконструювання, квазіфункції, ненаративні компоненти, цивільні взаємини, офіційний шлюб.*

Проблема. Сімейні стосунки завжди привертали увагу дослідників, оскільки сім'я – це не тільки значуща для особистості цінність, але й один з соціальних інститутів, який забезпечує умови для особистісної самореалізації кожного партнера та створює сприятливе середовище для всебічного розвитку дітей. Останнім часом сімейна сфера зазнає значних змін – збільшуються показники розлучень та неповних сімей, шлюб укладається дедалі пізніше, скорочується народжуваність, кількість дітей в сім'ї. Тому дослідження ролі особистості в побудові сімейних стосунків стає особливо актуальним на сьогоднішній день, адже характер сімейної взаємодії залежить як від зовнішніх обставин, так і від індивідуальних особливостей чоловіка і жінки, до яких належить і конструювання особистістю життєвої історії – своєї власної та спільної, сімейної.

Метою статті є аналіз особливостей конструювання сімейного життя в цивільних взаєминах та офіційному шлюбі.